

Työssä mutta köyhä

Työn ja toimeentulon sidos kuudessa OECD-maassa 1970-2000

Ilpo Airio: *VTM, tutkija, sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto*
ilpo.airio@utu.fi

Janus vol. 14 (3) 2006, 294-311

Janus

Tiivistelmä

Angloamerikkalaisissa maissa köyhyyden on havaittu koskettavan yhä useammin kotitalouksia, joissa on työssäkäyviä perheenjäseniä. Huoli työssäkäyvien köyhyydestä on kasvanut myös Euroopassa. Artikkelissa työssäkäyvien köyhyyttä tarkastellaan kuudessa OECD-maassa (USA, Kanada, Iso-Britannia, Saksa, Ruotsi ja Suomi) vuosien 1970 ja 2000 välisenä aikana. Tarkoituksena on selvittää työssäkäyvien köyhyyden yleisyyttä eri maissa eri aikoina ja peilata kehitystä yhteiskunnallisiin muutoksiin, joita on tapahtunut niin työmarkkinoilla, perherakenteissa kuin myös sosiaalipoliittisissa järjestelmissä. Kiinnostus on myös siinä, miten uudesta sosiaalisesta riskistä työssäkäyvien köyhyydessä loppujen lopuksi on kyse.

Abstract

In Anglo-American countries the fact that poverty affects households with working members has become common. The concern over the working poor problem has increased in Europe as well. In this article the working poor phenomenon is studied in six OECD countries (USA, Canada, UK, Germany, Sweden and Finland) between the years 1970 and 2000. The main objective is to study the occurrence of in-work poverty in these six countries at different time periods. The development of in-work poverty is analyzed in the context of changes on an institutional level. This includes changes in the labor markets, in the family structures and in the welfare systems. The nature of the working poor phenomenon as a new social risk is also analyzed.

Johdanto

Aktiivi-ikäinen työssäkäyvä väestö on viimeisen parin vuosikymmenen aikana tullut tärkeäksi köyhyydentutkimuksen kohteeksi. Varsinkin angloamerikkalaisissa maissa on havaittu köyhyyden koskettavan yhä useammin kotitalouksia, joissa on työssäkäyviä perheenjäseniä (esim.

Bane & Ellwood 1991; Gardner & Herz 1992; Shulman 2003; Waldron ym. 2004). Euroopassa työssäkäyvien köyhyys on käytännössä katsoen ollut tuntematon ilmiö, ehkä Isoa-Britanniaa lukuun ottamatta (esim. Millar & Webb & Kemp 1997). Huoli työssäkäyvien köyhyydestä on kui-

”Työssä mutta...”

tenkin kasvanut viime vuosina myös Euroopassa. Etenkin Euroopan unionissa ilmiö on nähty eräänä tärkeimpänä sosiaalista koheesiota uhkaavana ongelmana (Atkinson ym. 2002; 2005). Tutkimustiedon tarve aiheesta on ilmeinen. Jotain tutkimuksia työssäkäyvien köyhyydestä EU-maissa on myös tehty (esim. Peña-Casas ja Latta 2004; Strengmann-Kuhn 2004).

Sytä kehitykseen voidaan hakea muuttuneista köyhyyden riskitekijöistä, joiden seurauksena myös riskiryhmät ovat muuttuneet. Köyhyys on perinteisesti koskettanut työmarkkinoiden ulkopuolella olevia väestöryhmiä, kuten työttömiä, vanhuksia ja opiskelijoita. Vanhat sosiaaliset riskit aiheuttavat edelleen suurta päänvaivaa poliittisille päättäjille. Esiin on tullut myös uusia sosiaalisia riskejä, kuten työmarkkinoiden epävakaisuus, perheinstituution murros ja työn ja hoivan yhteensovittamisen ongelmat (ks. esim. Esping-Andersen 1999; Taylor-Gooby 2004; Bonoli 2002).

Seeböhm Rowntreen (1901) muinoin esittämä köyhyyden elinvaihteoria – jonka mukaan köyhyyden riski on suurimmillaan lapsuudessa, lasten vanhempana sekä vanhuudessa ja pienimmillään juuri työmarkkinoille tultaessa sekä lasten muutettua pois kotoa – on uusien sosiaalisten riskien myötä muuttunut (ks. esim. Kangas & Palme 2000). Eläketurvajärjestelmät ovat varsinkin Pohjoismaissa poistaneet runsaasti ikääntyneiden köyhyyttä. Vastaavasti nuoret aikuiset, jotka asuvat yksin, ovat tulleet merkittäväksi köyhyyden riskiryhmäksi. Työmarkkinat eivät takaa hyvinvointia yhtä luotettavasti kuin ennen ja yksin asuvat eivät aina pysty nojaamaan perheen tukeen. (Esping-Andersen 1999, 155). Köyhyyden esiintymisessä on siis tapahtunut selvä muutos kohti nuoria ja yksin asuvia (Kangas & Palme 2000; Fritzell & Ritakallio 2004). On hyvin mahdollista, että työssä käyvien köyhyys koskettaa myös yksin asuvia.

Kansainvälisten vertailujen tekeminen sosiaalisten riskien esiintymisestä on vaikeaa, sillä ongelmien yleisyys, niiden ratkaisukeinot sekä se, mikä painoarvon eri ongelmat saavat, vaihtelevat eri maissa. Toisaalta kuten Robert Goodin ym. (1999, 259) ovat esimerkiksi huomauttaneet, kaikkien maiden hyvinvointijärjestelmät ovat ”hyvää tekeviä”, eli ne pyrkivät vähentämään köyhyyttä, lisäämään tasa-arvoa, edistämään integraatiota ja luomaan tasapainoa ja autonomia kansalaisilleen. Tämän perusteella eri maiden välisten vertailujen tekeminen on tarpeellista ja mielekästä. Pyrkimys hyvinvoinnin lisäämiseen on kaikkialla sama, mutta panokset ja tuotokset pyrkimyksen saavuttamiseksi vaihtelevat.

Tässä artikkelissa työssäkäyvien köyhyyttä tarkastellaan kuudessa OECD-maassa (USA, Kanada, Iso-Britannia, Saksa, Ruotsi ja Suomi) vuosien 1970 ja 2000 välisenä aikana. Tarkoituksena on selvittää työssäkäyvien köyhyyden yleisyyttä eri maissa eri aikoina sekä peilata kehitystä yhteiskunnallisiin muutoksiin, joita on tapahtunut niin työmarkkinoilla, perherakenteissa kuin sosiaalipoliittisissa järjestelmissä. Kiinnostus on myös siinä, miten uudesta sosiaalisesta riskistä työssäkäyvien köyhyydessä loppujen lopuksi on kyse. Seeböhm Rowntree (1901) havaitsi tutkimuksissaan Yörkin kaupungissa, että työn tekeminen ja perheen perustaminen johtivat lähes varmuudella köyhyyteen ja tämä havainto tehtiin lähes 100 vuotta sitten. Monet ongelmat saattavat olla hyvinkin merkittäviä, mutta syystä tai toisesta ne eivät ole julkisen keskustelun kohteina. Välillä keskusteluun nousee ongelma, josta puhutaan uutena, vaikka se on saattanut ”kyteä” pinnan alla pitkäänkin (ks. esim. Abrahamsson 1995). Työssäkäyvien köyhyys voi hyvinkin olla tällainen ”uusvanha” sosiaalinen ongelma, joka ei ole koskaan oikeastaan poistunut, mutta josta välillä ei ole vain puhuttu.

”Työssä mutta...”

Työmarkkinoiden eri linjat OECD-maissa

Sosiaaliturvajärjestelmät rakennettiin aikakaute-na, jolloin riskit olivat erilaisia kuin nykyään. Maa-ilmansotien jälkeen merkittäviä sosiaalipoliittisia kysymyksiä olivat elinvaiheisiin liittyvät riskit, kuten suurperheiden tai eläkeläisten toimeentulo sekä väestön vakuuttaminen sairauksilta (Esping-Andersen 1999, 149). Työttömyyden torjumisesta tuli 1960-luvulla tärkeä tavoite, josta OECD-maat selvisivätkin hyvin. 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa työttömyys oli 3-4 prosenttia (OECD 1992, 43). Vähän koulutetut ja matalan ammattitaidon omaavat työntekijät olivat kokopäiväisissä ja jatkuvissa työsuhteissa. Osaltaan tämä johtui keynesiläisestä talouspolitiikasta, jota laajasti harjoitettiin OECD-maissa. Myös perhe oli olennainen osa riskien torjumisessa. Varsinkin Keski-Euroopassa sosiaalipoliittikka sekä oletti että aktiivisesti tuki yhden elättäjän kotitalouksia. Miehet olivat työelämässä ja naiset hoitivat kotitaloutta, jolloin työn ja hoivan yhteensovittaminen tapahtui ilman julkisen sektorin mukanaoloa. (Esping-Andersen 1999, 148–149.)

1970-luvulla öljykriisien ja inflaation myötä työttömyydestä tuli ennen kaikkea eurooppalainen ilmiö. Yhdysvallat selvisi hyvin työllisyyden ylläpidossa, samaan aikaan kun Euroopassa työttömyys lisääntyi. Negatiivinen huomio Yhdysvalloissa oli kuitenkin, että työttömyyden laskiessa köyhyysaste pysyi ennallaan. Tämä johtui siitä, että yhä useampi työssä käyvä jäi alle köyhyysrajan (Levitan & Taggart 1983).

Paul Krugmanin (1994) teorian mukaan eri maissa on noudatettu erilaisia työmarkkinapoliittisia linjauksia 1970-luvun alkupuolelta lähtien, ja nämä linjaukset ovat johtaneet erilaisiin seurauksiin. Yhdysvalloissa ja osittain Kanadassa koettiin palkkaerojen kasvu (ks. esim. Myles 1996, 117), joka mahdollisti työttömyyden pitämisen alhaisella tasolla luomalla uusia matalan tuot-

tavuuden työpaikkoja. Eriarvoisuus on jakanut työntekijät kahteen leiriin – niihin, jotka tulevat toimeen palkallaan ja niihin, jotka elävät köyhysrajan alapuolella.

Euroopassa palkat ovat olleet joustamattomampia. Tämä on johtanut siihen, että työmarkkinat ovat reagoineet suhdannevaihteluihin työpaikkojen määrää säätelemällä. Käytännössä tämä on tarkoittanut työttömyyden lisääntymistä taloudellisen taantumun aikana. Palkkojen joustoa alaspäin ei ole sallittu. Työssäkäyvä väestö on ollut Euroopassa hyvin suojeltu makrotaloudellisilta heilahteluilta ja toimeentulo-ongelmat ovat aktiivi-ikäisellä väestöllä kohdistuneet ennen kaikkea työttömiin (Halleröd 1998, 286). Yhdysvaltojen palkkatulojen eriarvoisuutta ja Euroopan työttömyyttä voidaan pitää Krugmania (1994) siteeraten ”saman kolikon eri puolina”.

Sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa työssäkäyvien köyhyydestä tehtyjen tutkimusten perusteella köyhyyden syyt on ollut jäljitettävissä eri tekijöihin. Yhdysvalloissa työmarkkinoilta lähtöisin olevat tekijät, kuten matalapalkkaisuus, osa-aikatyön tekeminen ja työttömyyden sekä työssäkäynnin jaksottelu, selittävät hyvin paljon köyhyyden esiintymistä (U.S. Department of Labor 2005; Kim 1998). Jopa 80 prosenttia köyhistä työssäkäyvistä kotitalouksista kärsii ainakin jostain kolmesta edellä mainitusta ongelmasta. Vastaava osuus Euroopassa on vain noin kolmasosa (Strengmann-Kuhn 2004; Bardone & Guio 2005). Kaksi kolmasosaa työssäkäyvien köyhyydestä johtuu muista tekijöistä. Wolfgang Strengmann-Kuhn (2004) tuo esiin kotitalouden rakenteen (esimerkiksi lasten lukumäärä, työssä käyvien perheenjäsenten määrä) merkittävimpänä työssä käyvien köyhyyden selittäjänä Euroopassa.

Viime vuosina on vanhojen järjestelmien toimivuudesta keskusteltu paljon (esim. Pierson 1996; Pierson 2001). Euroopassa on pohdittu muun muassa sitä, tulisiko hyvinvointivaltiota karsia ja

”Työssä mutta...”

rajoittaa sen kasvua. Angloamerikkalainen jous-tavuusajattelu on tullut yleisemmäksi ja malli, jossa valtio, työnantajat ja työntekijät neuvottelevat työehtosopimuksista, nähdään jäykkänä ja talouskasvua haittaavana järjestelmänä, joka tulisi purkaa dynamisempien tieltä. Taustalla on myös ajatus siitä, että hyvinvointivaltiota nykyään kohtaavat riskit eivät ole samoja kuin ennen, mutta järjestelmät torjuvat edelleen vanhoja riskejä (Pierson 2001; Ferrera & Hemerijck 2003). Toisin sanoen hyvinvointivaltio suojelee nykyään eri ryhmiä kuin mihin uudet riskit kohdistuvat.

Hyvinvointivaltioiden sanotaan olevan lähentymässä toisiaan eli konvergoitumassa. Paul Piersonin (2001) mukaan paine hyvinvointivaltioiden karsimiseen (retrenchment) on suuri niissä maissa, joissa järjestelmät ovat laajoja. Käytännössä tämä on merkinnyt sitä, että (Länsi-) Euroopan on haluttu konvergoituvan lähemmäs Yhdysvaltoja (Zeitlin 2003). Sosiaaliturvajärjestelmien kyky ehkäistä ja poistaa eriarvoisuutta on kyseenalaistettu kaikkialla, joskin tutkimukset osoittavat perinteisesti tehokkaiden järjestelmien (kuten Pohjoismaissa) säilyttäneen tehokkuutensa (esim. Kautto 2001). Karsimisen sijaan Euroopassa on ennemminkin rationalisoitu ja päivitetty sosiaalipoliittisia järjestelmiä. Kehityksestä on puhuttu ”uudelleen kalibroimisena” (Ferrera & Hemerijck 2003). Joten, jos hyvinvointivaltiot ovat konvergoitumassa monella rintamalla toisiinsa, niin ovatko Euroopan valtiot ajautuneet lähemmäs angloamerikkalaista työssäkäyvien köyhyyttä? Vai ovatko Euroopan maiden köyhyydeltä suojaavat järjestelmät voimissaan?

Hyvinvointivaltio sosiaalisten riskien torjujana

Artikkelissa tarkasteltavat kuusi OECD-maata (Suomi, Ruotsi, Saksa, Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Kanada) edustavat erilaisia hyvinvointivaltioregiimejä (ks. esim. Esping-Andersen 1990;

Korpi & Palme 1998). Suomi ja Ruotsi edustavat pohjoismaista, Saksa keskieuropalaista ja Iso-Britannia, Kanada ja USA angloamerikkalaista hyvinvointivaltiotyyppiä. Regiimien väliset erot voidaan kiteyttää pelkistetysti sen mukaan, miten sosiaaliturva on järjestetty. Pohjoismaissa valtiolla on keskeinen rooli palveluiden järjestämisessä, Keski-Euroopassa valtion rooli on välillisempi ja useat palvelut ovat ansiosidonnaisia. Angloamerikkalaisissa maissa yksityisillä markkinoilla on merkittävä rooli hyvinvoinnin tuottamisessa.

Työssäkäyvien köyhyyttä tarkasteltaessa olennainen kysymys on, missä määrin työmarkkinat suojaavat köyhyydeltä ja mikä on hyvinvointivaltion uudelleenjaon vaikutus jäljelle jääneen köyhyyden poistamisessa. Monissa tutkimuksissa on havaittu, että niin sanottu markkina-lähtöinen (kotitalouden tuloihin huomioidaan vain tuotannontekijä- ja markkinatulot) tulojen eriarvoisuus ja köyhyys ovat hyvin suurta kaikkialla OECD-maissa (esim. Goodin ym. 1999, 152–172; Atkinson ym. 1995; Ritakallio 2002). Hyvinvointivaltioiden köyhyyttä poistava vaikutus sen sijaan vaihtelee hyvin paljon. Suurinta köyhyyden vähentäminen sosiaalisten tulonsiirtojen avulla on Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa sekä vähäisintä angloamerikkalaisissa maissa (Goodin ym. 1999). Sen lisäksi, että aktiivi-ikäisen väestön köyhyys Euroopassa johtuu pääosin työttömyydestä, selittää työssäkäyvien köyhyyden vähäistä esiintymistä osaltaan myös hyvinvointivaltion toiminta.

Regiiminäkökulman toimivuudesta uusien sosiaalisten riskien tutkimisessa on esitetty kriittisiä huomioita. Varsinkin perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmien kohdalla hyvinvointivaltioregiimit ovat saaneet kritiikkiä niin ongelman vähäisestä huomioimisesta kuin myös kapea-alaisesta näkökulmasta, jossa naiset nähdään joko äiteinä tai työntekijöinä, mutta ei molempina (esim. Orloff 1993; Lewis 1998, 15).

”Työssä mutta...”

Työssäkäyvien köyhyyden kannalta kysymys työn ja perheen yhteensovittamisesta on mitä tärkein. Monimutkaisen aiheen voi tiivistää kysymykseksi: Mitä sellaista on tapahtunut työmarkkinoilla ja perherakenteissa, mikä olisi lisännyt työssäkäyvien kotitalouksien köyhyyseriskiä? Viimeisen vuosikymmenen aikana työmarkkinat ovat kokeneet suuren murroksen (esim. Esping-Andersen 1999, 150–160). Yksi periaate on kuitenkin pysynyt vuosien saatossa ennallaan: kokopäivätyö jatkuvassa työsuhteessa on ollut hyvä turva toimeentulo-ongelmia vastaan. Epävakaistuminen, työsuhteiden epätyypillistyminen ja joustovaatimukset ovat heikentäneet työmarkkinoiden toimeentulo-ongelmilta suojaavaa vaikutusta (Gray 2004). Työntekijät joutuvat varsinkin angloamerikkalaisissa maissa yhä useammin tilanteeseen, jossa esimerkiksi työstä maksettava palkka ei riitä turvaamaan toimeentuloa, kokopäiväistä tai ympärivuotista työtä ei ole tarjolla tai työjaksoja seuraa eripituisia työttömyysjaksoja (Kim 1998). Pahimmissa tapauksissa nämä syyt vielä yhdistyvät ja limittyvät toisiinsa.

Työhön osallistumisen mallien merkittävin muutos on ollut kahden elättäjän mallin yleistyminen, mikä on seurausta naisten lisääntyneestä osallistumisesta työmarkkinoille 1970-luvulta lähtien. Muutosta on selitetty esimerkiksi tasa-arvon ja kulttuurisen murroksen kautta (Lewis 1992). Toisaalta kahden elättäjän mallin yleistyminen on myös merkki kotitalouksien pyrkimyksestä turvata toimeentulo epävakaistuvilla työmarkkinoilla. Elinkustannukset ja palkkaus ovat sopeutuneet tilanteeseen, jossa kotitalouksien ei enää oleteta tulevan toimeen yhdellä palkalla (esim. Airio 2005).

Jos yksi palkka ei riitä pariskunnille, niin riittääkö se yhden aikuisen kotitalouksille? Merkittävin perherakenteissa tapahtunut muutos OECD-maissa on ollut perhekokojen pienentyminen (OECD 2005, 40–41). Naimisiin meneminen ja lasten hankinta tapahtuu nykyään yhä myöhem-

mällä iällä. Samalla myös yhden aikuisen kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista on kasvanut OECD-maissa huomattavasti sen ollessa nykyään monissa maissa yleisin kotitalouden muoto (OECD 2001b, 158–159). Elinkustannusten ja palkkauksen normittaminen kahden palkan mukaan saattaa hyvinkin vaikeuttaa yhden aikuisen kotitalouksien toimeentuloa, sillä esimerkiksi tietyt elinkustannukset (kuten asuminen) ovat suhteellisesti korkeampia yhden aikuisen kotitalouksilla.

Oman lukunsa muodostavat luonnollisesti yksinhuoltajaperheet, joilla työn ja hoivan yhteensovittaminen on elintärkeä kysymys toimeentulon kannalta. Kokopäivätyön tai vuorotyön tekeminen saattaa olla ongelmallista yksinhuoltajilla hoivavelvollisuuksien vuoksi. Myös hoivapalvelujen vaikea saatavuus ja niistä aiheutuvat kustannukset voivat olla tekijöitä, jotka vaikeuttavat yksinhuoltajien työhön osallistumista. Erityisesti tämä on ongelma angloamerikkalaisen regiimin maissa, joissa sosiaaliturvajärjestelmän kattavuus on heikko. (Shulman 2003, 34–37.)

Aineisto ja metodologiset rajaukset

Tutkimuksessa käytetään pääasiassa Luxembourg Income Study -aineistoa (LIS). Se on kansainvälinen yhteistyöprojekti, joka sisältää vertailukelpoista tilastoaineistoa 29 eri maasta. LIS-aineistot antavat mahdollisuuden kansainvälisten tulovertailujen tekemiseen niin kotitalous- kuin yksilötasolla. (Ks. lisää LIS-projektin kotisivuilta: <http://www.lisproject.org>). LIS-aineistoa täydennetään Suomen kohdalla Kotitaloustiedusteluilla.

Muutama huomio aineistoista on paikallaan. Maita tarkastellaan 10 vuoden välein. Todelliset tarkasteluvuodet poikkeavat kuitenkin eri maissa toisistaan, sillä aineistoja on kerätty hieman eri vuosina. Saksan kohdalla vuosien 1970, 1980 ja 1990 aineistot ovat Länsi-Saksasta ja vuoden

”Työssä mutta...”

2000 aineisto yhdistyneestä Saksasta. Tämä on syytä huomioida tuloksia analysoitaessa. Suomen kohdalla vuosien 1970 ja 1980 aineistoina käytetään Kotitaloustiedusteluja. Ne eivät ole näin ollen täysin vertailukelpoisia muihin aineistoihin, mutta niiden avulla saadaan kuva työssä käyvien köyhyydestä Suomessa 1970- ja 1980-lukujen alussa. Käytettävät aineistot esitellään liitteessä I.

Viimeinen huomioitava seikka liittyy tutkimuksen köyhyysmittariin, *suhteelliseen tulometodiin*, joka on kansainvälisissä köyhyysvertailuissa yleisimmin käytetty. Suhteellisen tulometodin kohdalla käytetään Eurostatin (2000) suosittelemaa tapaa. Köyhyysrajana on tällöin 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevista mediaanituloista ja kotitalouden ekvivalenssiskaalana käytetään niin sanottua modifioitua OECD:n skaalaa (esim. Atkinson ym. 2002, 99). Modifioidussa OECD-skaalassa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut yli 14-vuotiaat painon 0.5 ja alle 14-vuotiaat painon 0.3. Kuitenkin kotitaloustiedusteluista ja tietyistä LIS-aineistoista (ks. liitetaulukko I) ei ole mahdollista saada selville kotitalouden alle 14-vuotiaiden lasten lukumäärää, joka on modifioidun OECD-skaalan muodostamisessa tärkeä tieto. Näiden aineistojen kohdalla kaikki alle 18-vuotiaat kotitalouden jäsenet ovat saaneet modifioidun OECD-skaalan alle 14-vuotiaille tarkoitetun painokertoimen. Tämä näkyy tuloksissa siten, että kyseisten aineistojen kohdalla köyhyysaste tulee aliarvioiduksi.

Koska käytettävissä olevat tulot mittaavat sitä rahamäärää, jonka kotitalous voi kuluttaa velkaantumatta tai käyttämättä säästöjään tai omaisuuttaan (Uusitalo 1987, 26), jäivät tietyt työssäkäyntiin liittyvät kustannukset huomioimatta. Ehkä merkittävin näistä on lasten päivähoitomaksut. Tällaisten palveluiden saatavuus ja kustannukset kotitalouksille vaihtelevat eri maissa. Köyhyyden määrittäminen käytettävissä olevien tulojen avulla on näin ollen epäsuora

tapa mitata köyhyyttä (esim. Ringen 1988). Kotitalouden rahalliset resurssit voivat olla suuret, mutta niin voivat olla menotkin. Tätä kotitalouden tulojen ja menojen problematiikkaa ei tässä artikkelissa käsitellä, mutta tuloksia arvioidessa on syytä muistaa käytettävän köyhyysmittarin epäsuora luonne.

Oma metodologinen kysymyksensä on, miten työssäkäynti määritellään. Tässä artikkelissa pääsääntöisenä kriteerinä on, että henkilö on ollut vähintään 27 viikkoa tutkimusajankohtaa edeltävien 12 kuukauden aikana joko kokopäivä- tai osa-aikatyössä. Mikäli tämä määrittely ei onnistu, käytetään tehtyjä viikkotyötunteja Eurostatin (Marlier ja Ponthieux 2000) suosituksen mukaisesti. Kokopäivätyön kohdalla rajana on yli 30 työtuntia viikossa, osa-aikatyön tekemisen rajana 15-29 työtuntia viikossa. Kaikkien aineistojen kohdalla nämäkään rajaukset eivät ole mahdollisia, jolloin joudutaan käyttämään itse ilmoitettua työmarkkina-asemaa. Tällöin osa-aika- ja kokopäivätyön tekemistä ei voida erottaa. Tämä rajoitus koskee pääasiassa kaikkein vanhimpia aineistoja. On syytä huomioida, että työsuhteet olivat noihin aikoihin usein kokopäiväisiä. OECD alkoi erottaa osa-aika- ja kokopäivätyön tekemisen tilastoissaankin vasta 1980-luvun alkupuolella. Aineistokohtaiset työssäkäynnin määritelmät ovat yksityiskohtaisemmin esitetty liitetaulukossa I.

Työssäkäyvien köyhyyden tarkastelemisen eräs suuri ongelma onkin, missä määrin köyhyys on jäljitettävissä työn puutteeseen (esimerkiksi työttömyysjaksojen tai osa-aikatyön tekemisen muodossa). Tässä artikkelissa käytettävät aineistot eivät täysin pysty vastaamaan tähän ongelmaan. EU15-maiden kohdalla noin joka viides köyhä työssäkäyvien kotitalous on kokenut työn puutetta viimeisen 12 kuukauden aikana (Airio 2006). Valtaosa työssä käyvien köyhien kotitalouksista omaa EU-maissa kiinteän ja yli vuoden jatkuneen yhteyden työmarkkinoille.

”Työssä mutta...”

Tutkimusaineisto on rajattu siten, että analyysissa ovat mukana ne *kotitaloudet, joissa on vähintään yksi 18–64-vuotias kokopäivätoisissä oleva henkilö*. Tällä rajauksella pyritään asetelmaan, jossa tarkasteltavilla kotitalouksilla on selkeä ja kiinteä yhteys työmarkkinoille. Myös EU:n sosiaalisen inklusion lisäämiseen tähtäävissä ohjelmissa on tuotu esiin pyrkimys indikaattoreihin, joiden perusteella työssäkäyvien köyhyys ei olisi työn puutteesta (esimerkiksi työttömyysjaksot, vähäiset työtunnit) johtuvaa, vaan kotitalouksista löytyisi vankka kontakti työmarkkinoille (Atkinson ym. 2005).

Köyhyys ja hyvinvointivaltioiden muutos

Empiirisen osan aluksi on syytä luoda yleiskuva työssäkäyvien köyhyden laajuudesta, trendeistä ja kansainvälisistä eroista. Taulukon 1 tulokset osoittavat, että köyhyysasteet ovat työtätekevillä selvästi matalammat kuin koko väestöllä. Riskisuhteiden perusteella vuonna 2000 koko väestön köyhyysriski oli puolitoistakertainen USA:ssa ja Kanadassa sekä lähes nelinkertainen Suomessa verrattuna työssäkäyviin. Työ turvaa köyhyydeltä ainakin tässä mielessä. Toisaalta työssäkäyvien köyhyys on varsinkin Kanadassa ja USA:ssa hyvin korkeaa, aivan kuten tutkimuksissa on aikaisemminkin havaittu.

Työssäkäyvien köyhyden ajallisista trendeistä on vaikea löytää yhtenäistä kehitystä. Euroopan konvergoituminen lähemmäs angloamerikkalaista työssäkäyvien köyhyyttä ei saa juurikaan tukea taulukosta 1. Asiaa tarkasteltaessa esimerkiksi varianssikertoimen avulla huomataan, että vuonna 1970 tutkimuksessa mukana olevien kuuden OECD-maan työssäkäyvien köyhyden varianssi oli 7,3, kun muina tarkasteluajankohtina varianssikerroin oli noin 20. Lähimpänä toisiaan maat ovat olleet 1970-luvun alussa. 1970-luvun aikana tapahtui erkaantumista ja 1980-luvulta lähtien maiden väliset erot ovat pysyneet suunnilleen samanlaisina.

Selvin eri maita yhdistävä trendi työssäkäyvien köyhydessä on, että Isoa-Britanniaa lukuun ottamatta se väheni 1980-luvulla, mutta 1990-luvulla jälleen lisääntyi. Tämä tukee viime vuosien keskustelua, jossa työssäkäyvien köyhyys on nostettu merkittäväksi ongelmaksi. Huomion arvoinen seikka on myös se, että vaikka työssäkäyvien köyhyys onkin noussut ilmiönä esiin viime vuosina, niin varsinaisena uutena sosiaalisena riskinä sitä on vaikea pitää. Työssä käyvien köyhyys näyttää olleen yleistä jo 1970- ja 1980-luvuilla.

Taulukko 1. Köyhyysasteet (%) vuosina 1970–2000, koko väestö / työssäkäyvät, riskisuhteet suluisissa

	1970	1980	1990	2000
Suomi	13.2 / 9.9 (1.3)	11.0 / 6.1 (1.8)	13.4 / 1.9 (7.1)	11.8 / 3.0 (3.9)
Ruotsi	16.7 / 8.9 (1.9)	9.4 / 5.8 (1.6)	12.8 / 4.4 (2.9)	12.7 / 4.4 (2.9)
Saksa	18.2 / 4.8 (3.8)	13.1 / 7.2 (1.8)	13.6 / 4.8 (2.8)	14.6 / 6.3 (2.3)
Iso-Britannia	15.5 / 9.0 (1.7)	17.7 / 5.1 (3.5)	23.2 / 6.3 (3.7)	19.7 / 6.5 (3.0)
Kanada	25.2 / 13.0 (1.9)	20.6 / 13.2 (1.6)	17.1 / 8.8 (1.9)	18.0 / 11.3 (1.6)
Yhdysvallat	22.8 / 10.8 (2.1)	23.2 / 15.9 (1.5)	24.8 / 14.1 (1.8)	24.3 / 15.1 (1.6)

”Työssä mutta...”

Työssä käyvien köyhyys ja tulojen uudelleenjako

Seuraavaksi työssäkäyvien köyhyyttä tarkastellaan hyvinvointivaltiollisten järjestelmien muutoksen kontekstissa. Taulukossa 2 on esitetty työssäkäyvien köyhyysasteet tutkittavissa maissa ennen ja jälkeen tulonsiirtojen, sekä tulojen uudelleenjaon (etuuksien ja verotuksen) aikaansaama köyhyyden väheneminen. Toisin sanoen kyse on tuotannontekijä- ja markkinatulojen vertaamisesta käytettävissä oleviin tuloihin. Tuotannontekijä- ja markkinatulojen perusteella johdettuna köyhyysrajana on käytetty 60 % tuotannontekijätulojen mediaanista. Tulonsiirtojärjestelmän vaikutus on erilainen eri maissa. Suomessa ja Ruotsissa (vuotta 1980 lukuun ottamatta) työssäkäyvien köyhyys vähenee merkittävästi tulonsiirtojen myötä. Vuonna 2000 ne puolittivat köyhyyden molemmissa maissa. Pohjoismaisen universalistisen sosiaaliturvajärjestelmän etuudet auttavat niitä työssä käyviä kotitalouksia, jotka eivät tulisi toimeen pelkillä markkinatuloilla.

Toista ääripäätä edustaa Saksa, jossa työssäkäyvien kotitalouksien köyhyys lisääntyy julkisen sektorin uudelleenjaon jälkeen. Syynä tähän on todennäköisesti se, että työssäkäyvät kotitaloudet maksavat Saksassa veroja ja muita maksuja enemmän kuin ne saavat tulonsiirtoja takaisin.

Lisäksi monet sosiaalietuudet sisältyvät palkkaan, jolloin ne tulevat otetuiksi huomioon jo ennen tulonsiirtoja. Isossa-Britanniassa tulonsiirroilla vähennettiin aikoinaan jonkin verran köyhyyttä, mutta viimeisten kahden poikkileikkaushetken kohdalla köyhyys on pysynyt ennallaan tulonsiirtojen jälkeenkin.

Kanadassa hyvinvointivaltio poistaa jonkin verran työssäkäyvien köyhyyttä, mutta kovin suureksi köyhyyden vähenemistä ei voi kutsua. Sen sijaan Yhdysvalloissa työssäkäyvien köyhyys jopa lisääntyy aavistuksen verran tulonsiirtojen jälkeen. Molemmissa maissa on suuri joukko työssäkäyviä kotitalouksia, jotka eivät tule toimeen pelkillä palkkatuloilla eikä hyvinvointivaltio pysty juurikaan tilannetta parantamaan.

Vuoden 2000 poikkileikkauksesta on havaittavissa, että työssäkäyvien köyhyys on neljässä tarkastelun kohteena olevassa Euroopan maassa samaa tasoa ennen tulonsiirtoja. Hyvinvointivaltion tulonsiirtojärjestelmä on se tekijä, joka erottaa Suomen ja Ruotsin Saksasta ja Isosta-Britanniasta. On kuitenkin syytä muistaa, että hyvinvointivaltion tehokkuuden arvioimisessa on lopputuotoksen – eli tässä tapauksessa työssäkäyvien köyhyyden väheneminen tulonsiirtojen myötä – lisäksi huomioitava käytettävät panostukset. Sosiaalimenojen osuus bruttokan-

Taulukko 2. Köyhyysasteet (%) vuosina 1970–2000 työssäkäyvillä kotitalouksilla, ennen tulonsiirtoja/tulonsiirtojen jälkeen, köyhyyden väheneminen prosenttiyksikköinä sulkeissa

	1970	1980	1990	2000
Suomi	14.9 / 9.9 (-34)	12.5 / 6.1 (-51)	5.1 / 1.9 (-63)	5.9 / 3.0 (-49)
Ruotsi	12.3 / 8.9 (-28)	5.0 / 5.8 (16)	6.3 / 4.4 (-30)	8.7 / 4.4 (-49)
Saksa	3.9 / 4.8 (23)	4.5 / 7.2 (60)	4.3 / 4.8 (12)	7.0 / 6.3 (10)
Iso-Britannia	11.0 / 9.0 (-18)	7.5 / 5.1 (-32)	6.2 / 6.3 (2)	6.3 / 6.5 (3)
Kanada	14.1 / 13.0 (-8)	15.8 / 13.2 (-16)	11.3 / 8.8 (-22)	13.4 / 11.3 (-16)
Yhdysvallat	11.4 / 10.8 (-5)	15.8 / 15.9 (1)	12.7 / 14.1 (11)	14.4 / 15.1 (5)

”Työssä mutta...”

santuotteesta on Pohjoismaissa ja Saksassa ollut suurempi kuin angloamerikkalaisissa maissa (OECD 1992; OECD 2001a).

Panoksia ja tuotoksia vertailemalla voidaan todeta, että Pohjoismaissa on suurilla hyvinvointivaltion panostuksilla poistettu paljon työssäkäyvien köyhyyttä. Vastaavasti Saksassa panostukset eivät näy köyhyyden vähenemisenä tulonsiirtojen jälkeen, mutta monien etuisuuksien näkyminen jo ”palkkakuitissa” on vaikuttanut siihen, että köyhyys ennen tulonsiirtoja on hyvin vähäistä. Angloamerikkalaisissa maissa hyvinvointivaltion panokset köyhyyden poistamiseksi ovat vähäiset, samoin tulokset. Konvergoitumista Euroopan ja Pohjois-Amerikan välillä on vaikea löytää hyvinvointivaltion toiminnastakaan. Pohjoismaat ovat koko tarkasteluajanjakson ajan poistaneet paljon markkinalähtöistä köyhyyttä, kun taas muissa tarkasteltavissa maissa köyhyys on vähentynyt vain hieman – jos sitäkään.

Työssä käyvien köyhyys ja perherakenteet

Seuraavaksi tarkasteluun otetaan eri työmarkkina- ja perhetyytit. Kiinnostuksen kohteena on, mitä tapahtuu köyhyyksille, kun tehdyn työn määrä ja perhekoko vaihtelevat. Taulukossa 3 on esitetty köyhyyksasteet käytettävissä olevilla tuloilla eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioilla. Jos taulukkoa puretaan maa kerrallaan, niin Suomen kohdalla lapsettomien, kahden ansaitsijan pariskuntien köyhyyksriski on lähes olematon. Kahden elättäjän lapsiperheillä oli korkea (10 %) köyhyyksaste 1970-luvun alussa, mutta 1990-luvun alkuun tultaessa heidän köyhyyksasteensa oli jo hyvin matala. Vuosikymmenen kuluessa köyhyyksriski kasvoi kahden elättäjän lapsiperheillä, mutta silti se oli vuonna 2000 selvästi alle sekä koko väestön köyhyyksasteen (11,8 %) kuin myös työssä käyvien (3 %). Työssäkäyvien yksinhuoltajien asema on parantunut Suomessa selvästi tutkimusajanjakson aikana. Ruotsin – kuten kaikkien kuuden maan – kohdalla kahden elättäjän lapsettomat kotitaloudet

ovat olleet hyvin matalan köyhyyden omaava kotitaloustyyppi tarkastellaan asiaa minä tahansa ajankohtana. Muiden kotitaloustyyppien kohdalla Ruotsista on löydettävissä samoja piirteitä kuin Suomesta.

Saksassa kahden elättäjän lapsiperheet ovat olleet koko tarkasteluajanjakson aikana matalassa köyhyyksriskissä. Sen sijaan yksinhuoltajakotitalouksilla on ollut selviä toimeentulo-ongelmia. Esimerkiksi vuonna 2000 kokopäivätyössä olevien yksinhuoltajien köyhyyksaste oli suurempi kuin koko väestöllä. Ison-Britannian kohdalla huomio kiinnittyy yhden elättäjän lapsiperheiden hyvin korkeaan köyhyyksasteeseen. 1970-luvun alussa Ison-Britanniassa työssäkäyvien köyhyys oli hyvin selkeäpiirteisesti yhden elättäjän lapsiperheiden ja yksinhuoltajien ongelma.

USA:ssa ja Kanadassa työssäkäyvien köyhyys on myös hyvin selvästi yhden elättäjän lapsiperheiden ja yksinhuoltajien ongelma. Kanadassa koko väestön köyhyys on ollut tutkimusajanjakson aikana noin 20 prosenttia ja USA:ssa 25 prosenttia. Vastaavasti työssäkäyvien köyhyys on ollut molemmissa maissa 10–15 prosentin luokkaa. Näihin lukuihin verrattuna kahden elättäjän lapsettomat pariskunnat ovat todella hyvin turvassa köyhyydeltä, kun taas esimerkiksi työssäkäyvillä yksinhuoltajilla on ollut USA:ssa selvästi koko väestöä suurempi köyhyyksriski kaikkina tarkasteluajankohtina.

Miten hyvinvointivaltio on sitten ennaltaehkäisyt ja poistanut köyhyyttä eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioilla? Taulukossa 2 asiaa tarkasteltiin jo yleisellä tasolla, seuraavaksi verrataan eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioiden köyhyyksasteita ennen tulonsiirtoja (taulukko 4) ja niiden jälkeen (ks. taulukko 3). Suomessa hyvinvointivaltion toimenpiteet ovat vähentäneet hyvin paljon varsinkin yhden elättäjän kotitalouksien ja yksinhuoltajien köyhyyttä. Samansuuntaisia trendejä on havaittavissa myös Ruotsissa.

”Työssä mutta...”

Taulukko 3. Köyhyyssasteet (%) vuosina 1970–2000 eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioilla¹

	Pariskunta, molemmat töissä, ei lapsia	Pariskunta, molemmat töissä, lapsia	Pariskunta, toinen töissä, ei lapsia	Pariskunta, toinen töissä, lapsia	Yksin asuva, kokopäivä- työssä	Yksinhuoltaja, kokopäivä- työssä
FIN 1970	5.0	10.1	9.5	9.8	6.1	23.7
FIN 1980	2.8	4.2	7.1	12.4	7.6	11.7
FIN 1990	0.1	0.2	2.6	2.8	3.1	2.0
FIN 2000	0.7	2.1	2.7	5.4	4.1	3.9
SWE 1970	4	7.7	9.1	13.8	5.5	11.1
SWE 1980	1.3	4.1	8.4	19.4	3.2	7.6
SWE 1990	1.8	2.7	3.7	6.7	7.5	2
SWE 2000	1	1.4	6.7	8.7	6.8	6
D 1970	0.3	1.9	1.8	8	4.2	13.4
D 1980	2.3	5.9	1	13.2	3.6	14.1
D 1990	0.9	2.1	2.2	7.8	3.3	9.9
D 2000	0	1.4	4	7.7	4.5	18.2
UK 1970	0.2	3.9	0.7	20.4	2	27.6
UK 1980	1	3.6	4.3	9.8	3.3	6.9
UK 1990	1.2	2.7	6.2	14.3	5	6.4
UK 2000	1.8	3.9	8.4	18.4	3.8	7
USA 1970	2.3	6.6	7	14.9	6.2	29.6
USA 1980	3.3	13.2	9.1	26.9	12.1	43.2
USA 1990	3	8.7	11	29.4	9	28.4
USA 2000	2.7	9.3	13.8	32.1	10.9	32
CA 1970	2.5	8.7	6.5	18.4	14.6	20.0
CA 1980	1.4	7.7	8.4	24.6	14	34.9
CA 1990	2.5	5	6.8	14.7	9.5	18.6
CA 2000	3	7.8	9.8	21.5	11.4	16.9

¹ Tutkimusjoukkona kotitaloudet paitsi SWE 1970, SWE 1980 ja SWE 1990, joissa tutkimusjoukkona verotusyksikkö

Lähde: LIS, omat laskelmat

Saksassa hyvinvointivaltio vähentää jonkin verran yhden elättäjän pariskuntien ja yksinhuoltajien köyhyyttä, mutta toisaalta kahden elättäjän pariskuntien ja yksin asuvien köyhyys lisääntyy sosiaalisten tulonsiirtojen jälkeen. On kuitenkin huomattava, että työmarkkinat itsessään ehkäisevät köyhyyttä. Esimerkiksi lapsettomien kahden elättäjän kotitalouksien köyhyys on Saksassa ollut käytännössä olematonta ennen tulonsiirtoja, eikä köyhyys lisääntynyt mainittavasti tulonsiirtojen jälkeenkään. Isossa-Britanniassa lapsettomien yhden elättäjän pariskuntien ja yksinhuoltajien köyhyys vähenee tulonsiirtojen

myötä, mutta muiden väestöryhmien kohdalla tapahtui 1980-luvun aikana muutos, jonka seurauksena hyvinvointivaltiolliset järjestelmät eivät ole pystyneet enää vähentämään köyhyyttä.

USA:ssa hyvinvointivaltion toimenpiteillä on köyhyyttä alentava vaikutus ainoastaan yksinhuoltajien kohdalla. Vaikutus on kuitenkin hyvin pieni, joten yksinhuoltajien köyhyys pysyy korkeana niin ennen tulonsiirtoja kuin niiden jälkeenkin. Muiden perhetyyppien kohdalla köyhyys lisääntyy tulonsiirtojen jälkeen. Hyvinvointivaltion merkitys työssäkäyvien köyhyyden

”Työssä mutta...”

Taulukko 4. Köyhyysasteet (%) vuosina 1970–2000 eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioilla ennen tulonsiirtoja

	Pariskunta, molemmat töissä, ei lapsia	Pariskunta, molemmat töissä, lapsia	Pariskunta, toinen töissä, ei lapsia	Pariskunta, toinen töissä, lapsia	Yksin asuva, kokopäivä- työssä	Yksinhuoltaja, kokopäivä- työssä
FIN 1970	6.1	14.4	16.1	18.3	6.0	29.4
FIN 1980	3.5	7.7	20.2	31.2	8.1	25.6
FIN 1990	0.1	0.4	5.8	12.9	4.3	13.3
FIN 2000	0.3	2.1	9.0	15.5	5.8	12.0
SWE 1970	5.2	10.3	13	19.9	8	15.1
SWE 1980	0.9	2.3	14.2	18	3.3	5.5
SWE 1990	1.4	3.3	12.4	15.5	7.7	12.4
SWE 2000	0.9	6.8	14.4	20.3	8.1	21.8
D 1970	0.2	1.1	4.3	4.8	5.3	18.9
D 1980	0	2.2	5.4	6.4	1.9	15.1
D 1990	0.9	1.2	1.4	6.9	2.4	15
D 2000	0.1	1.4	5.2	8.8	3.5	19
UK 1970	0.5	4.7	4.2	19.2	11.1	50.4
UK 1980	0.9	4.9	6.2	11.2	4.9	14.7
UK 1990	0.8	2	5	11.7	4	17.9
UK 2000	1	2.1	6.4	13.1	2.5	14.3
USA 1970	2.4	5.5	8.8	14.8	6.2	34.3
USA 1980	3.9	10.7	12.8	25	13.1	47.2
USA 1990	2.2	5.9	10.8	26.1	6.4	30.2
USA 2000	1.9	7.3	14.8	30.2	8.7	36
CA 1970	2.7	9.9	7.6	19.1	16	24.2
CA 1980	2.7	9.4	12.2	25.8	17.4	43.4
CA 1990	3.3	6.3	10.6	18.7	10.9	24.1
CA 2000	3.4	7.4	14.4	23.8	12.6	29.8

Lähde: LIS, omat laskelmat

poistajana on siis eksplisiittisesti sanottuna hyvin vähäinen USA:ssa. Kanadassa köyhyys vähenee eri perhetyypeillä tulonsiirtojen jälkeen, mutta vaikutus on vähäinen. Lisäksi pelkillä markkinatuloilla mitattu köyhyys on Kanadassa hyvin suurta. Vaikka hyvinvointivaltio vähentääkin Kanadassa hieman köyhyyttä, niin se pysyy silti korkealla tasolla.

Lopuksi on vielä syytä tarkastella köyhyyden profiilia eri työmarkkina- ja perhetyyppien välillä (taulukko 5). Profilitarkastelu kertoo mikä

on eri ryhmien suhteellinen osuus kaikista työssä käyvien köyhien kotitalouksista. Taulukosta 5 voidaan myös nähdä, miten eri kombinaatioiden osuus on vaihdellut eri aikoina.

Suomen kohdalla on havaittavissa selvä muutos köyhyyden profiilissa. Vielä 1970- ja 80-luvuilla työssäkäyvät köyhät koostuivat pääasiassa pariskunnista, joilla oli lapsia, mutta 1990-luvulle tultaessa työssäkäyvän köyhän perustyyppi oli vaihtunut yksin asuviin. Työssäkäyvistä köyhistä on yksin asuvia 43 prosenttia. Tulos on jossain

”Työssä mutta...”

Taulukko 5. Työssäkäyvien köyhien osuudet eri työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioissa vuosina 1970-2000¹

	Pariskunta. molemmat töissä. ei lapsia	Pariskunta. molemmat töissä. lapsia	Pariskunta. toinen töissä. ei lapsia	Pariskunta. toinen töissä. lapsia	Yksin asuva. kokopäivä- työssä	Yksinhuoltaja. kokopäivä- työssä	Yhteensä
FIN 1970	3	60	4	23	3	7	100
FIN 1980	4	41	6	34	9	5	100
FIN 1990	0	16	0	21	58	5	100
FIN 2000	3	10	17	20	43	7	100
SWE 1970	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
SWE 1980	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
SWE 1990	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
SWE 2000	5	11	7	16	52	9	100
D 1970	0	6	6	71	10	6	100
D 1980	3	3	8	69	10	7	100
D 1990	4	6	6	31	40	12	100
D 2000	0	6	3	16	57	17	100
UK 1970	0	1	9	80	2	8	100
UK 1980	4	8	14	61	8	6	100
UK 1990	5	13	10	40	20	13	100
UK 2000	8	12	14	37	20	9	100
USA 1970	3	8	12	43	17	18	100
USA 1980	4	5	23	27	18	24	100
USA 1990	4	6	14	31	23	21	100
USA 2000	3	7	15	28	25	23	100
CA 1970	2	6	8	57	26	1	100
CA 1980	2	6	14	37	27	14	100
CA 1990	5	9	14	31	31	11	100
CA 2000	5	8	18	21	35	12	100

¹Ruotsin kohdalla vuosien 1970-1990 kohdalla tutkimusjoukko on verotusyksikkö, joka ei mahdollista vertailukelpoista profiilitarkastelua.

Lähde: LIS, omat laskelmat

määrin ristiriitainen Merja Kauhasen (2005, 33) saamien tulosten kanssa. Kauhasen mukaan vuonna 2000 työssäkäyvien köyhien pääjoukko koostui pariskunnista, joilla on lapsia. Eri aineisto, eri rajaukset ja eri ekvivalenssiskaalat ovat todennäköisesti erilaisten tulosten taustalla. Toisaalta tulos on hyvinkin yhdenmukainen köyhyyttutkimuksessa yleisesti tehtyjen havaintojen kanssa, joiden mukaan köyhyys paikantuu yhä useammin yksin asuviin (Kangas & Palme 2000; Kangas & Ritakallio 2003).

Ruotsin kohdalla profiilitarkastelua ei voida tehdä kuin vuodelta 2000. Sen perusteella Ruotsissa ja Suomessa on hyvin samankaltaiset profiilit, kuten aikaisemminkin tutkimuksissa on havaittu (ks. esim. Fritzell & Ritakallio 2004). Myös Saksassa työssäkäyvien köyhyyden profiili muistuttaa nykyään melko paljon Pohjoismaita. Keskieurooppalainen perintö näkyy Saksan kohdalla yhden elättäjän pariskuntien korkeana osuutena kaikista köyhistä työssäkäyvistä kotitalouksista vuosina 1970-1980. Vuonna 1980 noin

”Työssä mutta...”

70 prosenttia työssäkäyvien köyhien kotitalouksista oli yhden elättäjän perheitä.

Isossa-Britanniassa ja USA:ssa yhden elättäjän kotitaloudet ovat muodostaneet suurimman osan työssäkäyvien köyhien kotitalouksista koko tarkasteluajanjakson aikana. Kuitenkin esimerkiksi Isossa-Britanniassa tämän kotitaloustyyppin osuus köyhien kotitalouksien kokonaismäärästä on ollut jatkuvasti laskussa ja yksin asuvien määrä on vastaavasti ollut kasvussa. Yhdysvalloissa työssäkäyvien köyhyys jakautuu tasaisimmin eri perhetyyppien kesken. Kotitaloudet, joissa ei ole kahta työssäkäyvää aikuista, ovat hyvin edustettuina köyhyyden profiilissa. Profiilitarkastelu näin ollen osoittaa sen, että Yhdysvalloissa työn puute on merkittävä taustatekijä työssäkäyvien köyhyyden taustalla, kun taas Euroopassa kotitalouden rakenne – varsinkin lasten lukumäärä – on hyvin merkittävä köyhyyden selittäjä.

Kanadassa köyhyyden profiili muistutti aikoinaan angloamerikkalaisia partnereitaan. Nykyään Kanada on lähentynyt profiilitarkastelun perusteella Pohjoismaita ja Saksaa. Yksinasuvat olivat suurin työssäkäyvien köyhien ryhmä Kanadassa vuonna 2000, aivan kuten Pohjoismaissa ja Saksassakin. Jos jotain konvergoitumista köyhyyden profiileissa on havaittavissa, on se tapahtunut siten, että Kanada on jossain määrin erkaantunut angloamerikkalaisesta mallista ja lähentynyt eurooppalaista.

Profiilitarkastelun perusteella pariskunnat, joissa molemmat ovat töissä, voidaan ”sulkea pois” työssäkäyviä köyhiä etsittäessä. Maasta riippuen noin 15–25 prosenttia työssäkäyvistä kotitalouksista kuuluu tähän köyhyydeltä suojattujen ryhmään. Myös lapsettomat yhden elättäjän pariskunnat ovat työssäkäyvien köyhyyden kannalta marginaaliryhmä. Näin saamme poissuljetua jo lähes puolet kotitalouksista. Työssäkäyvien köyhyyden torjunnassa tulisi näin ollen keskittyä ennen kaikkea yhden elättäjän lapsiperheiden ja

yksin asuvien / yksinhuoltajien aseman parantamiseen.

Yhteenveto ja keskustelu

Pohjoismaat (Suomi ja Ruotsi) osoittautuivat tarkastelussa maiksi, joissa työssäkäynti on hyvä suoja köyhyydeltä riippumatta kotitalouden työssäkäyvien lukumäärästä tai siitä, onko kotitaloudessa lapsia. Ilmeisesti tulonsiirtojärjestelmät poistavat Pohjoismaissa runsaasti markkinatulojen jälkeistä köyhyyttä. Toisin sanoen suuri osa (vuonna 2000 noin puolet) kotitalouksista, jotka eivät tulleet toimeen pelkällä palkallaan, nousivat köyhyyserajan yläpuolelle tulonsiirtojen jälkeen.

Keskieurooppalaista regiimiä edustavassa Saksassa kahden elättäjän kotitaloudet, yhden elättäjän lapsettomat kotitaloudet ja työssäkäyvät yksin asuvat ovat selvästi koko väestöä pienemmässä köyhyyseriskissä. Vastaavasti työssäkäyvien yksinhuoltajien köyhyyseriski on suurempi kuin koko väestöllä. Tulonsiirtojärjestelmä ei poista työssäkäyvien köyhyyttä, vaan jopa hieman lisää sitä. On kuitenkin muistettava, että Saksassa esimerkiksi lukuisat perhe-etuudet ovat ansioidonniaisia ja sisältyvät palkkaan. Tämä selittää osaltaan hyvinvointivaltion tehotonta uudelleenjakoa, koska kaikki tulonsiirtovaikutukset eivät ole näkyviä.

Angloamerikkalaisen regiimin Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Kanada kuuluvat maihin, joissa yhden elättäjän lapsiperheet ja yksinhuoltajat työtuloista huolimatta ovat hyvin tukalassa tilanteessa (köyhyysasteet ovat noin 20–30 %). Muutenkin näissä maissa vain kahden elättäjän lapsettomat kotitaloudet ovat muita ryhmiä paremmin suojassa köyhyydeltä. Muilla työmarkkina- ja perhetyyppikombinaatioilla köyhyys on noin 10 prosentin luokkaa. Myös hyvinvointivaltion rooli köyhyyden poistajana on hyvin pieni molemmissa maissa. Eriarvoisuus, joka aiheuttaa

”Työssä mutta...”

työmarkkinoilla, pysy ennallaan julkisen sektorin uudelleenjaon jälkeenkin.

Työssäkäyvien köyhyyden profiili on kokenut muutoksia vuosikymmenien aikana. Pohjoismaissa, Saksassa ja Kanadassa yksin asuvat muodostivat suurimman osan työssäkäyvien köyhien kotitalouksista vuonna 2000. Vielä 1980-luvun alussa pariskunnat, joilla oli lapsia, olivat näissä maissa selkeästi suurin työssäkäyvien köyhien ryhmä. USA:ssa ja Isossa-Britanniassa yhden elättäjän pariskunnat, joilla oli lapsia, olivat kaikkina tarkasteluajanjaksoina suurin työssäkäyvien köyhien ryhmä.

Yhden elättäjän pariskuntien kohdalla analyysissä ei tehty eroa ei-aktiivisen puolison aseman mukaan. On selvää, että kotitalouden tulomuodostuksen kannalta on tärkeää, onko toinen työtön, eläkkeellä, opiskelija tai kotiäiti tai -isä. Varsinkin työttömyydellä on havaittu olevan negatiivisia vaikutuksia kotitalouden toimeentuloon (esim. Gray 2004; Airio & Niemelä 2004). Opiskelijoidenkin kohdalla tuodaan usein esiin heidän heikko taloudellinen tilanteensa, mutta samalla on korostettu opiskelun luonnetta sijoituksena tulevaisuuteen ja parempaan taloudelliseen toimeentuloon. On todennäköistä, että köyhyys vaihtelee yhden elättäjän pariskuntien kesken paljon. Tätä problematiikkaa ei tässä artikkelissa kuitenkaan tarkasteltu.

Lapset nostavat kahden elättäjän kotitalouksien köyhyysriskiä, mutta riski pysyy siitä huolimatta melko matalana. Yksin asuvien kotitalouksien kohdalla köyhyysriski on jokaisessa tutkimusmaassa suunnilleen samaa tasoa kuin työssäkäyvien köyhyys keskimäärin. Aikaisemmin esitetty epäily siitä, että elinkustannusten normittaminen kahden palkansaajan mukaan aiheuttaa yksin asuvien kotitalouksille toimeentulo-ongelmia saa jossain määrin tukea ainakin Pohjoismaissa ja Saksassa. Näissä maissa yksin asuvat muodostavat suurimman osan työssä käyvien kotitalouksista ja köyhyysasteet ovat selvästi suuremmat

kuin kahden elättäjän pariskunnilla. Nopeasti ajateltuna voisi luulla, että kotitaloudet, joissa kaikki aikuiset ovat töissä (jollaisia kahden elättäjän pariskunnat ja työssä käyvät yksin asuvat ovat), omaavat yhtäläisen köyhyysriskin, mutta Pohjoismaissa ja Saksassa asia ei ole näin.

Puhtaasti taloudellisen hyvinvoinnin näkökulmasta muutos, jossa kotitaloudet vähentävät toimeentuloriskejään maksimoimalla työhön osallistumista, on positiivista. Jos asiaa tarkastellaan muista näkökulmista, niin muutos ei ole välttämättä ollut pelkästään positiivista. Tilanne ei ole perhepoliittisesti ajateltuna lähelläkään toivottavaa, mikäli kotitaloudet joutuvat tekemään valinnan joko työssäkäynnin tai perheen perustamisen välillä. Lisäksi vaara työmarkkinoiden jakautumisesta hyvä- ja huonotuloisten leiriin on ilmeinen tilanteessa, jossa toisaalta vaaditaan kotitalouksilta runsasta osallistumista työmarkkinoille, mutta toisaalta työmarkkinat ovat epävakaat. Työmarkkinoiden marginaaliin kuuluvat vähän koulutetut ja matalataitoiset henkilöt ovat riskiryhmä. Heidän työllisyystilanteensa ja samalla toimeentulonsa on jatkuvasti ”liipaisimella”. Samaa kategoriaan voidaan laskea myös nuoret, juuri työmarkkinoille tulevat henkilöt, joille työmarkkinoiden epävakaisuus voi aiheuttaa suuria kiinnittymisvaikeuksia pysyvään työelämään.

Artikkelin eräs pääkysymyksistä oli selvittää, onko työssäkäyvien köyhydessä tapahtunut konvergoitumista eri hyvinvointiregimejä edustavien maiden välillä? Jos asiaa tarkastellaan koko 30 vuoden aikavälillä rakenteellisesti ja kymmenvuotisin aikasarjoin, niin merkittävää konvergoitumista ei ole havaittavissa – pikemminkin päinvastoin. Lähimpänä maiden väliset köyhyysasteet olivat 1970-luvun alussa. Konvergoitumista on toivottu eri tahoilla – etenkin jäykkien eurooppalaisten työmarkkinoiden muuntumista kohti monilta osin joustavampia angloamerikkalaisia. Tulosten perusteella Euroopan maat ovat onnistuneet ehkäisemään työs-

”Työssä mutta...”

säikäyvien köyhyyttä hyvin, joskin tämä on tapahtunut korkean työttömyyden kustannuksella. Lisäksi Pohjoismaissa hyvinvointivaltio vähentää merkittävästi markkinatulojen jälkeistä köyhyyttä. Muissa regiimeissä ei vastaavaa hyvinvointivaltion työssäkävien köyhyyttä vähentävää vaikutusta ole havaittavissa. Angloamerikkalainen työmarkkinamalli on ehkä paremmin huolehtinut siitä, etteivät työmarkkinoiden sopeutumistarpeet ole johtaneet avoimeen työttömyyteen, vaan matalapalkka-alojen työpaikkojen syntymiseen. Samalla angloamerikkalaiset työmarkkinat ovat kahtiajakautuneet. Varsinkin yksinhuoltajat ja yhden elättäjän lapsiperheet ovat jopa koko väestön köyhyyteen verrattaessa hyvin suuressa köyhyyriskissä.

Artikkelin alussa esitettiin myös kysymys onko työssäkävien köyhyys ”uusi sosiaalinen riski”, kuten usein keskusteluissa tuodaan esiin. Tulokset antavat hyvin vähän tukea sille, että työssäkävien köyhyys olisi edes Euroopassa uusi ongelma. On totta, että muutos vuodesta 1990 vuoteen 2000 osoittaa, että jokaisessa tutkimusmaassa työssäkävien köyhien suhteellinen osuus on kasvanut, samalla kun työssäkävien määrä on myös kasvanut. Mutta jos tarkastelujännettä pidennetään, niin työssäkävien köyhyys on ollut 1970- ja 1980-luvuilla aivan yhtä yleistä ja jopa yleisempää kuin nykyään.

Sytä siihen, miksi työssäkävien köyhyys on Euroopassa noteerattu laajassa mittakaavassa vasta viime vuosina, on useita. Selitystä voidaan hakea ensinnäkin siitä, että syystä tai toisesta vasta viime vuosina aika on ollut kypsä aiheen nostamiseen julkisen keskustelun kohteeksi. Taloudelliset taantumet, 1990-luvun alun lama, työttömyys, globalisaatio ja Euroopan integraatioprosessi ovat esimerkkejä makrotason sosiaalipoliittisista kysymyksistä, jotka ovat hallinneet keskustelua. Vasta 1990-luvun aikana – osittain edellisistä johtuen – on keskustelu uusista sosiaalisista riskeistä virinnyt ja sitä kautta myös työssäkävien köyhyyteen on kiinnitetty huomiota.

Toiseksi elintason nousu OECD-maissa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana on ollut nopeaa ja ajoittaisista taloudellista taantumista riippumatta käytännössä jatkuvaa (Esping-Andersen 1999, 1). Tällaisen viitekehysten vallitessa on luonnollista, että huoli väestön hyvinvoinnista kohdistuu muualle kuin työssä oleviin. Kuten tämänkin artikkelin tulokset osoittavat, niin köyhyyden riskiryhmät ovat edelleen ainakin Euroopassa löydettävissä muualta kuin työssäkävien keskuudesta.

Kolmas syy siihen, miksi työssäkävien köyhyyteen ei ole Euroopassa kiinnitetty paljoakaan huomiota, liittyy elinkeinorakenteisiin. Alkutuotannossa (esimerkiksi maanviljelijät) työskentelevien, pienyrittäjien ja matalan taitotason teollisuusammateissa (ns. sekatyöntekijät) työskentelevien määrä oli 1970- ja 1980-luvuilla selvästi nykyistä suurempi. Tällaiset väestöryhmät, joilla rahatulot ovat vaikeasti määriteltävissä, indikoituvat helposti tulometodilla köyhiksi. Jos köyhyyttä tarkasteltaisiin vain säännöllisiä palkkatuloja nauttivien keskuudessa, niin erot eri vuosikymmenien välillä todennäköisesti vähenisivät merkittävästi.

Neljäs selitys on, että angloamerikkalainen ”working but poor” -keskustelu on siirretty sellaiseen Eurooppaan ilman, että asiaa olisi edeltä käsin tarkasteltu empiirisesti. Tällainen keskustelunavaus sisältää aina vaaroja. Eräs vaara on, että ongelman vakavuus tuodaan näyttävästi esille, ennen kuin sen olemassaoloa on ehditty kunnolla tutkia. Eurooppalaisessa köyhyysongelmassa työssäkävien köyhyyden status on hyvin vähäinen. Tämä käy esille vaikkapa vertaamalla taulukosta 1 koko väestön ja työssäkävien väestön köyhyyssasteita. Työ on edelleen hyvä turva köyhyydeltä, varsinkin Suomessa. Työssäkävien köyhyydestä olisi pitänyt olla enemmän huolissaan 1970-luvun alussa kuin nykyään.

Jos kuitenkin pitäydymme ajatuksessa, että nykyinen työssäkävien köyhyys on uusien sosi-

”Työssä mutta...”

aalisten riskien aiheuttamaa ja sen juuret ovat työmarkkinoiden ja perheiden heikentyneessä kyvyssä turvata yksilöiden hyvinvointi, niin miten ongelmaa tulisi torjua? On selvää, että hyvinvointivaltiolla on tässä suuri rooli. Ensinnäkin aktiivista työmarkkinapolitiikkaa tulee kehittää ja lisätä, jotta työmarkkinoiden marginaaliin kuuluvat ensinnäkin pääsisivät ja toiseksi pysyisivät työelämässä. Tosin aktiiviset toimenpiteet jäävät usein tehottomiksi (esim. Aho & Kunttu 2001). On myös vaara, että aktiivisen työmarkkinapolitiikan kehittäminen tapahtuu karsimalla passiivisia menetelmiä (esimerkiksi työttömyyskorvauksia). Kun vielä huomioidaan sosiaaliturva-, hyvinvointi- ja tulonsiirtojärjestelmien keskinäisten suhteiden luomat toimeentuloloukut, saatetaan lopputuloksena vaikeuttaa työttömän olevien asemaa entisestään.

Toiseksi nuorten aikuisten kotitalouksille suunnattavat palvelut ovat köyhyyden vähentämisen kannalta tärkeitä. Työn ja hoivan yhdistämisen ongelmat sekä työelämään kiinnittyminen epävakailta työmarkkinoilla ovat ennen kaikkea nuoria sukupolvia koskettavia kysymyksiä. Hyvinvointivaltion toimenpiteillä (esimerkiksi lasten hoivapalvelut, nuorille kohdistettavat aktiivisen työmarkkinapolitiikan toimenpiteet) näitä ongelmia voidaan ratkaista.

Analysit osoittivat, että Pohjoismailta löytyy keinovalikoimia, joilla työssäkäyvän väestön köyhyyttä pystytään poistamaan. Työmarkkinoiden aiheuttamaa epätasa-arvoisuutta pystytään kompensoimaan ”sosiaalisella palkalla”. Toisaalta valtameren takana on maa, jossa työllisyys, työn tuottavuus ja työmarkkinoiden joustavuus on parempaa kuin Euroopassa. Houkutus vaikutteiden ottamiseen on suuri. Houkuttelevuutta vähentää tosin se, että virallisten tilastojen mukaan 7,4 miljoonaa amerikkalaista käy töissä suurimman osan vuodesta, mutta jää silti köyhyysrajan alle (U.S. Department of Labor, 2005). Ehkä Euroopassa kannattaa sittenkin huolehtia enemmän siitä, mitä tehdä työttömyydelle ja

jättää työmarkkinoiden amerikkalaistaminen vähemmälle.

Kirjallisuus

- Abrahamsson, Peter (1995) Social Exclusion in Europe – Old Wine in New Bottles? *Druzboslovne razprave*, Vol. XI, No. 19–20, 119–136.
- Aho, Simo & Kunttu, Susanna (2001) Työvoimapolitiisten toimien vaikuttavuuden tutkiminen rekisteriaineiston avulla. Menetelmäkehittelyä ja 1994–1997 toteutettuja toimia koskevia tuloksia. Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus no 233.
- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2004) Turvaako työ köyhyydeltä. Tutkimus työssä olevien köyhyydestä vuosina 1995 ja 2000. *Janus* 12 (1), 64–79.
- Airio, Ilpo (2005) Saako yhdellä palkalla riittävän turvan köyhyyttä vastaan? *Talous & Yhteiskunta* 2/2005, 18–23.
- Airio, Ilpo (2006) The Working Poor and Labour Market Problems in the EU15 Countries. Paper presented at LabourNet Conference on “Shaping European Systems of Work and Welfare”, 7.–9.9. 2006, Helsinki.
- Atkinson, Anthony B. & Rainwater Lee & Smeeding, Timothy (1995) Income Distribution in OECD Countries. The Evidence from the Luxembourg Income Study. OECD Social Policy Studies No. 18. Paris: OECD.
- Atkinson, Tony & Cantillon, Bea & Marlier, Eric & Nolan, Brian (2002) Social Indicators: The EU and Social Inclusion. Oxford: Oxford University Press.
- Atkinson, Anthony B. & Cantillon, Bea & Marlier, Eric & Nolan, Brian (2005) Taking Forward the EU Social Inclusion Process. Luxembourg Presidency of the Council of the European Union, Luxembourg.
- Bane, Mary J. & Ellwood, David T. (1991) Is American Business Working for the Poor? *Harvard Business Review*, September–October 1991, 58–66.
- Bardone, Laura & Guio, Anne-Catherine (2005) In-Work Poverty. New Commonly Agreed Indicators at the EU Level. *Statistics in Focus. Population and Social Conditions*. 5/2005. Eurostat.
- Bonoli, Giuliano (2002) The Politics of New Social Risks Coverage. Paper presented in the XI Nordic Social Policy Research Conference in Espoo, Finland, 22.–24. August 2002.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, Gösta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Eurostat (2000) *European Social Statistics. Income, Poverty and Social Exclusion*. European Commission.
- Ferrera, Maurizio & Hemerijck, Anton (2003) *Recali-*

”Työssä mutta...”

- brating Europe's Welfare Regimes. Teoksessa Jonathan Zeitlin & David M. Trubek (eds.) *Governing Work and Welfare in a New Economy*. European and American Experiments. Oxford: Oxford University Press, 88–128.
- Fritzell, Johan & Ritakallio, Veli-Matti (2004) *Societal Shifts and Changed Patterns of Poverty*. LIS Working Paper No. 393. Luxembourg Income Study, Luxembourg.
- Gardner, Jennifer M. & Herz, Diane E. (1992), *Working and Poor in 1990*. *Monthly Labor Review*, December 1992, 20–28.
- Goodin, Robert E. & Headley, Bruce & Muffels, Ruud & Dirven, Henk-Jan (1999) *The Real Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gray, Anne (2004) *Unsocial Europe. Social Protection or Flexploitation?* London: Pluto Press.
- Halleröd, Björn (1998) *Poor Swedes, Poor Britons: A Comparative Analysis of Relative Deprivation*. Teoksessa Hans-Jürgen Andreß (ed.) *Empirical Poverty Research in a Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate, 283–311.
- Kangas, Olli & Palme, Joakim (2000) *Does Social Policy Matter? Poverty Cycles in OECD Countries*. *International Journal of Health Services* 30 (2), 335–352.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2003) *Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla*. Teoksessa Olli Kangas (toim.) *Laman varjo ja nousun huuma. Sosiaali- ja terveysurvan tutkimuksia* 72. Helsinki: KELA, 49–91.
- Kauhanen, Merja (2005) *Työätekevät köyhät Suomessa*. *Talous & Yhteiskunta* 2/2005, 30–35.
- Kautto, Mikko (2001) *Diversity Among Welfare States. Comparative Studies on Welfare State Adjustment in Nordic Countries*. *Stakes Research Report* 118. Saarijärvi.
- Kim, Marlene (1998) *The Working Poor: Lousy Jobs or Lazy Workers?* *Journal of Economic Issues* 32 (1), 65–79.
- Korpi, Walter & Palme, Joakim (1998) *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality*. *Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries*. *American Sociological Review* 63 (5), 661–687.
- Krugman, Paul (1994) *Past and Prospective Causes of High Employment*. *Economic Review* (Federal Reserve Bank of Kansas City) 79 (4), 23–43.
- Levitan, Sar A. & Taggart, Robert (1983) *The Bitter Fruits of Labor: Challenge*, March–April 1983, 18–22.
- Lewis, Jane (1992) *Gender and the Development of Welfare Regimes*. *Journal of European Social Policy* 2 (3), 159–173.
- Lewis, Jane (1998) *Gender, Social Care and Welfare State Restructuring in Europe*. Aldershot: Ashgate.
- Marlier, Eric & Ponthieux, Sophie (2000) *Low-wage Employees in EU Countries*. *Statistics in Focus*. Population and Social Conditions. Theme 3-11/2000. Eurostat.
- Millar, Jane & Webb, Steven & Kemp, Martin (1997) *Combining Work and Welfare*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Myles, John (1996) *When Markets Fail: Social Welfare in Canada and the United States*. Teoksessa Gösta Esping-Andersen (ed.) *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*. London: Sage Publications, 116–140.
- OECD (1992) *Historical Statistics 1960–1990*. OECD, Paris.
- OECD (2001a) *Historical Statistics 1970–2000*. OECD, Paris.
- OECD (2001b) *Employment Outlook*. OECD, Paris.
- OECD (2005) *Babies and Bosses. Reconciling Work and Family Life*. Volume 4. Paris: OECD.
- Orloff, Ann Shola (1993) *Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States*. *American Sociological Review* 58 (3), 303–328.
- Peña-Casas, Ramon & Latta, Mia (2004) *Working Poor in the European Union*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Pierson, Paul (1996) *The New Politics of the Welfare State*. *World Politics* 48 (2), 143–179.
- Pierson, Paul (ed.) (2001) *New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Ringen, Stein (1987) *The Possibility of Politics. A Study in the Political Economy of the Welfare State*. Oxford: Clarendon Press.
- Ritakallio, Veli-Matti (2002) *Trends of Poverty and Income Inequality in Cross-national Comparison*. *European Journal of Social Security* 2 (4), 151–177.
- Rowntree, Seebohm (1901) *Poverty: A Study of Town Life*. London: Macmillan.
- Shulman, Beth (2003) *The Betrayal of Work. How Low-Wage Jobs Fail 30 Million Americans*. New York: The New Press.
- Strengmann-Kuhn, Wolfgang (2004) *Working Poor in Europe: A Partial Basic Income for Workers?* Teoksessa Guy Standing (ed.) *Promoting Income Security as a Right: Europe and North America*. London: Anthem Press, 253–268.
- Taylor-Gooby, Peter (2004) *New Risks and Social Change*. Teoksessa Peter Taylor-Gooby (ed.) *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, 1–28.
- U.S. Department of Labor (2005) *A Profile of Working Poor; 2003*. U.S. Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, Report 983, 6/04.
- Uusitalo, Hannu (1988) *Muuttuva tulonjako. Hyvinvointivaltion ja yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutukset tulonjakoon 1966–1985*. Tutkimuksia 148. Helsinki: Tilastokeskus.
- Waldron, Tom & Roberts, Brandon & Reamer, Andrew (2004) *Working Hard, Falling Short. America's Working*

”Työssä mutta...”

Families and the Pursuit of Economic Security. Working Poor Families Project, A National Report, October 2004. Baltimore: Annie E. Casey Foundation.
Zeitlin, Jonathan (2003), Introduction: Governing Work and Welfare in a New Economy: European and Ameri-

can Experiments. Teoksessa Jonathan Zeitlin & David M. Trubek (eds.) Governing Work and Welfare in a New Economy. European and American Experiments. Oxford: Oxford University Press, 1–30.

Liitetaulukko I. Työssä käynnin määritelmät eri aineistoissa

	Aineisto	Työssäkäynnin määrittelyssä käytetyt muuttujat	Painokerroin käytetyssä ekvivalenssi-skaalassa
FIN 1970	Kulutustutkimus 1971		Alle 18 v. painokerroin = 0.3
FIN 1980	Kulutustutkimus 1981	Muuttuja ATOL (ammattissa toimivien lukumäärä 1 = kotitaloudessa yksi työssä, 2 tai enemmän = kotitaloudessa kaksi työssä)	ks. FIN 1970
FIN 1990	LIS-data Finland 1991	Kokopäivätyö: Viitehenkilö/puoliso vähintään 27 vkoa/vuosi kokopäivätyössä (muuttujat WEEKHDFT ja WEEKSPFT) Osa-aikatyö: Viitehenkilö/puoliso vähintään 27 vkoa/vuosi osa-aikatyössä (muuttujat WEEKHDPT ja WEEKSPPT)	Modifioidun OECD-skaalan mukaan
FIN 2000	LIS-data Finland 2000	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
SWE 1970	LIS-data Sweden 1967	Muuttujat LFSHD ja LFSSP (1 = työssä)	Ks. FIN 1970
SWE 1980	LIS-data Sweden 1981	Ks. SWE 1970	Ks. FIN 1970
SWE 1990	LIS-data Sweden 1992	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
SWE 2000	LIS-data Sweden 2000	Muuttujat ACTIVHD ja ACTIVSP (1-11 = työssä)	ks. FIN 1990
D 1970	LIS-data Germany 1973	Ks. SWE 1970	Ks. FIN 1990
D 1980	LIS-data Germany 1981	Muuttujat D18 ja D19 (1 tai 2 = työssä)	ks. FIN 1970
D 1990	LIS-data Germany 1989	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
D 2000	LIS-data Germany 2000	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
UK 1970	LIS-data United Kingdom 1969	Ks. D 1980	Ks. FIN 1990
UK 1980	LIS-data United Kingdom 1979	Kokopäivätyö: Viitehenkilö/puoliso vähintään 30 tuntia/vko työssä Osa-aikatyö: Viitehenkilö/puoliso 15-29 tuntia/vko työssä (muuttujat HRSHD ja HRSSP)	ks. FIN 1990
UK 1990	LIS-data United Kingdom 1991	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
UK 2000	LIS-data United Kingdom 1999	Ks. UK 1980	Ks. FIN 1990
USA 1970	LIS-data United States 1974	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
USA 1980	LIS-data United States 1979	Ks. SWE 1970	Ks. FIN 1970
USA 1990	LIS-data United States 1991	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
USA 2000	LIS-data United States 2000	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
CA 1970	LIS-data Canada 1971	Ks. UK 1980	Ks. FIN 1970
CA 1980	LIS-data Canada 1981	Ks. D 1980	Ks. FIN 1970
CA 1990	LIS-data Canada 1991	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990
CA 2000	LIS-data Canada 2000	Ks. FIN 1990	Ks. FIN 1990